

Nümunəvi peşə standartı
Peşə standartı üzrə qiymətləndirmə nümunəsi
Müəssisələr  c n nümunəvi təlim standartı

Yüksək gərginlikli elektrik verilişə xətlərinə xidmət edən elektrik montyoru

İngilis dilində adı: Electrical Line Installer, High Voltage and Power
Distribution

N: 7412-2-00049-01

Azərbaycan Respublikasının  m k və  halinin Sosial M daf si Nazirliyi və Dünya Bankının birgə həyata keçirdiyi “Sosial M daf nin İnkışafı” layihəsinin “ISCO 88/08-  uyğun t kmill şdirilm ş peşə standartlarının v  əlaqədar təlim standartlarının hazırlanması” tapşırığı  r civ sində “GOPA Consultants” v  “SEFT Consulting” tərəfindən hazırlanmışdır.

Bakı
Avqust, 2011-ci il

İSTİFADƏ OLUNAN ANLAYIŞLAR

Bacarıq

Verilmiş iş üzrə vəzifə və fəaliyyətləri yerinə yetirmək qabiliyyətidir.

Bacarıq səviyyəsi

Həyata keçirilən fəaliyyətlərin əhatəliliyi və mürəkkəbliyi ilə müəyyən olunur, burada fəaliyyətlərin mürəkkəbliyi əhatə üzərində üstünlüyə malikdir. Hər bir bacarıq səviyyəsi üzrə müvafiq bilik səviyyəsi tələb olunur. ISCO-da, eləcə də Məşğulluq Təsnifatında aşağıdakı dörd geniş bacarıq səviyyəsi müəyyən edilir:

Birinci bacarıq səviyyəsi

Birinci bacarıq səviyyəsi üzrə peşələr sadə və dövrü fiziki fəaliyyətlərin yerinə yetirilməsini zəruri edir. Bundan əlavə, birinci bacarıq səviyyəsində bir çox peşələr fiziki güc və dözümlülük tələb etdiyi halda, əksəriyyətində sadə yazıb-oxuma və rəqəmlərlə işləmə bacarığı tələb olunur. Bu bacarıqlara ehtiyac duyulduğu halda belə, onlar işin əsas hissəsini təşkil etmir.

Birinci bacarıq səviyyəsinə daxil olan bəzi peşələrdə səriştəli fəaliyyət üçün ibtidai təhsili və ya əsas təhsilin birinci mərhələsini başa vurmaq (ISCED üzrə 1-ci səviyyə) tələb oluna bilər. Bəzi işlər üçün isə iş yerlərində qısamüddətli təlimlər tələb oluna bilər.

Birinci bacarıq səviyyəsi üzrə təsnifatlaşdırılan peşələr ixtisası olmayan işçi qüvvəsini əhatə edir.

İkinci bacarıq səviyyəsi

İkinci bacarıq səviyyəsi üzrə bütün peşələrdə səriştəli fəaliyyət üçün tələb olunan bilik və bacarıqlar, adətən, ümumi orta təhsilin birinci mərhələsini başa vurmaqla (ISCED üzrə 2-ci səviyyə) əldə olunur. Bəzi peşələrdə ümumi orta təhsilin ikinci mərhələsini bitirmək zəruri hesab olunur (ISCED üzrə 3-cü səviyyə) ki, bura ixtisaslaşmış peşə təhsili və iş yerlərində həyata keçirilən təlim də daxil ola bilər. Müəyyən peşələr ümumi orta təhsili bitirdikdən sonra ilk peşə-ixtisas təhsili almağı (ISCED üzrə 4-cü səviyyə) tələb edir. Bəzi hallarda isə iş təcrübəsi və iş yerlərində həyata keçirilən təlim formal təhsili əvəz edə bilər.

İkinci bacarıq səviyyəsi üzrə təsnifatlaşdırılan peşələrə ixtisaslı işçilər daxildir.

Üçüncü bacarıq səviyyəsi

Üçüncü bacarıq səviyyəsindəki peşələr, adətən, ixtisaslaşmış sahə üzrə geniş praktiki, texniki və metodoloji biliklər tələb edən mürəkkəb texniki və praktiki fəaliyyətlərin yerinə yetirilməsini əhatə edir. Bu bacarıq səviyyəsi üzrə peşələr, ümumiyyətlə, yüksək səviyyədə yazıb-oxuma və rəqəmlərlə işləmə bacarığı, eləcə də inkişaf etmiş ünsiyyət bacarığı tələb edir.

Üçüncü bacarıq səviyyəsi üzrə tələb olunan bilik və bacarıqlar, adətən, ümumi orta təhsil bazasına əsaslanan təhsil müəssisələrində 1-3 illik təhsil vasitəsi ilə əldə olunur (ISCED üzrə 5b səviyyəsi). Azərbaycanda bu bacarıq səviyyəsinə uyğun təhsil adətən orta ixtisas təhsili müəssisələrində (kolleclər) verilir. Bəzi hallarda müvafiq sahə üzrə geniş iş təcrübəsi və iş yerlərində həyata keçirilən uzunmüddətli təlim formal təhsili əvəz edə bilər.

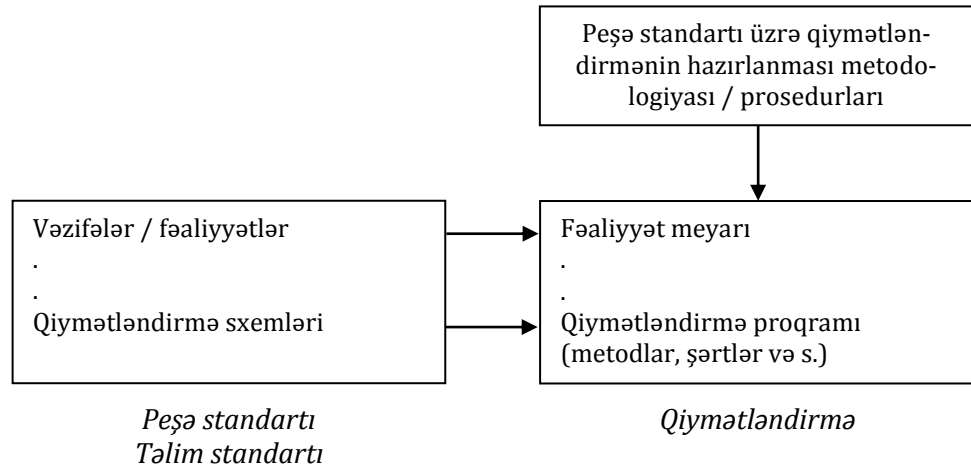
Üçüncü bacarıq səviyyəsi üzrə təsnifatlaşdırılan peşələr əsasən texniki işçiləri əhatə edir.

	<p><i>Dördüncü bacarıq səviyyəsi</i></p> <p>Dördüncü bacarıq səviyyəsinə, adətən, ixtisaslaşmış sahə üzrə geniş nəzəri və praktiki biliklər əsasında mürəkkəb problemlərin həlli və qərarların qəbul edilməsini tələb edən fəaliyyətlərin yerinə yetirilməsi daxildir. Bu bacarıq səviyyəsi üzrə peşələr, ümumiyyətlə, yüksək səviyyədə yazıb-oxuma və rəqəmlərlə işləmə bacarığı, eləcə də təkmilləşmiş ünsiyyət bacarığı tələb edir.</p> <p>Dördüncü bacarıq səviyyəsi üzrə tələb olunan bilik və bacarıqlar, adətən, ali təhsil müəssisələrində birinci və ya daha yüksək elmi dərəcənin verilməsi ilə yekunlaşan 3-6 illik təhsil vasitəsi ilə əldə olunur (ISCED üzrə 5a səviyyəsi və ya daha yüksək səviyyə). Bu bacarıq səviyyəsi üçün Azərbaycanda adətən bakalavriat və daha yüksək təhsil pillələri uyğun gəlir.</p> <p>Dördüncü bacarıq səviyyəsi üzrə təsnifatlaşdırılan peşələrə menecerlər, mühəndislər, müəllimlər, həkimlər və s. daxildir ki, bunlar çox vaxt peşəkarlar adlandırılır.</p>
Bilik	Təhsil və ya təcrübə vasitəsilə əldə edilən məlumat və faktlar toplusunu əhatə edir.
Əlavə / ümumi səriştələr	Müvafiq əmək fəaliyyətini həyata keçirə bilmək üçün tələb olunan səriştələrə əlavə olaraq, arzuolunan faydalı səriştələri əhatə edir. Buraya əmək fəaliyyətini təkmilləşdirə bilən, bir çox peşələr üçün ümumi olan və gələcəkdə tələb olunacaq səriştələr daxildir. Bunlar işçilərin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi üçün əsas kimi çıxış etmir.
Əvvəlki təlimin tanınması	<p>Harada və necə təhsil almasından asılı olmayaraq, qeydə alınmış ixtisaslar və vahid standartlar baxımından insanların əvvəlki təliminin tanınması prosesidir. İnsanlar təhsil müəssisəsində formal təlim keçmələrindən və ya qeyri-formal təlim əldə etmələrindən asılı olmayaraq, öyrənmə prosesini heç vaxt dayandırmırlar.</p> <p>Əvvəlki təlimin qiymətləndirilməsi və tanınması prosesi aşağıdakı kimidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Şəxsin nə bildiyi və nə bacardığının müəyyənləşdirilməsi; • Şəxsin bilik və bacarıqlarının xüsusi standartlar, səriştələrin qiymətləndirilməsi üzrə əlaqəli meyarlar ilə müqayisə edilməsi; • Bu standartlara münasibətdə təlimin qiymətləndirilməsi; • Şəxsin formal, qeyri-formal və informal təlimlər vasitəsilə keçmişdə topladığı bacarıq, bilik və təcrübənin tanınması.
Fəaliyyət	Fərdin vəzifələrinin bir hissəsi olan iş və ya məsuliyyəti əks etdirir. Buna görə də vəzifə bir sıra fəaliyyətlərə bölünür.
Formal təlim	Azərbaycan Respublikasının təhsil və təlim müəssisələrində həyata keçirilir, dövlət təhsil sənədinin verilməsi ilə nəticələnir. Təhsil müəssisələrində formal təlimlər dövlət təhsil standartlarına uyğun olaraq aparılır. Əldə edilən səriştələr testlər vasitəsilə yoxlanılır və dövlət təhsil sənədi verilir.
Informal təlim	Özünü-təlim yolu ilə bilik və bacarıqlara yiyələnmənin formasıdır. Təhsil və təlim müəssisələrindən kənarında həyata keçirilir və təbii olaraq gündəlik həyatımızda müşahidə olunur. Formal və qeyri-formal təlimdən fərqli olaraq, informal təlim çox vaxt qeyri-ixtiyari baş verir və beləliklə, hətta fərdlərin özləri də səriştələrinin artırılmasında onun rolunu hiss etməyə bilər (məsələn, kütləvi informasiya vasitələrindən, ictimaiyyət arasında gündəlik qarşılıqlı əlaqələrdən və ümumi münasibətlərdən məlumatın əldə edilməsi).

	<p>O, təlimin həyata keçirilməsi sahəsində (xüsusilə) ixtisaslaşmamış hər hansı bir şəxs (yəni ailə üzvləri, digər əlaqəli şəxslər və s.) tərəfindən istiqamətləndirildiyi halda, məqsədli xarakter daşıya bilər. İnfomal təlim ölkə səviyyəsində qəbul edilən diplom və sertifikatların verilməsi ilə nəticələnir.</p>
İş	<p>Fərdin işəgötürən üçün və ya sərbəst məşğulluq şəraitində həyata keçirdiyi vəzifə və ya fəaliyyətlərin toplusudur (ISCO-08 -ə uyğun olaraq).</p>
İşə yanaşma	<p>Müəyyən ideya, obyekt, şəxs və ya vəziyyətə müsbət və ya mənfi münasibəti əks etdirir.</p> <p>Yanaşma fərdin fəaliyyət seçimini, çətinlik, həvəsləndirmə və mükafatlara (hamısı birlikdə stimullar adlanır) cavab reaksiyasını müəyyən edir. Bu baxımdan yanaşma iş üçün xeyli vacibdir.</p> <p>Yanaşmanın 4 əsas komponenti var: (1) Emosional: hiss və həyəcan; (2) İdrak: məntiqlə həyata keçirilən inam və fikirlər; (3) İradə: fəaliyyət meyilləri; (4) Qiymət: stimullara mənfi və ya müsbət münasibət.</p>
Qeyri-formal təlim	<p>Təhsil sistemi ilə paralel şəkildə aparılır və dövlət təhsil sənədinin verilməsi ilə müşayiət olunmur. Qeyri-formal təlimlər iş yerlərində və ya formal təlim sistemlərinə yardım üçün yaradılmış təşkilat və ya mərkəzlərdə, dərnlərdə, fərdi məşğələlərdə, vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları və qruplarında həyata keçirilə bilər.</p>
Qiymətləndirmə metodu	<p>Səriştəni ölçmək üçün üsul və ya alətdir.</p>
Qiymətləndirmə paketi	<p>Fəaliyyət meyarı da daxil olmaqla fərdin səriştələrinin qiymətləndirilməli olduğu müxtəlif qiymətləndirmə metodlarıdır.</p>
Qiymətləndirmə sxemi	<p>Qiymətləndirmə standartlarının vəzifələrini və onların yerinə yetirilmə istiqamətlərini müəyyən edir.</p> <p>Peşə standartları üzrə qiymətləndirmənin məqsədi fərdin müvafiq peşə standartını fəaliyyətlər, vəzifələr və ya tapşırıqlar üzrə həyata keçirə bilməsini müəyyən etməkdir. Sözügedən tapşırıqlar, peşə standartında müəyyən edilən texniki bacarıqları, planlaşdırma və problemləri həll etmə biliklərini, gözlənilməz vəziyyətlərdə hərəkət etmək bacarığını, digər şəxslər ilə işləmək bacarığını və ünsiyyət bacarıqlarını əhatə etməlidir.</p> <p>Peşə standartları üzrə qiymətləndirmənin məqsədlərinə, digər məsələlərlə yanaşı, aşağıdakılar daxildir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İşəgötürmə; • Karyera yüksəlişi; • Bilik və bacarıqlarda olan boşluqların və təlim ehtiyaclarının müəyyən edilməsi; • İşçi heyətinin qiymətləndirilməsi. <p>Qiymətləndirməni planlaşdırma zamanı onun xarakterik cəhətlərinə xüsusi diqqət yetirmək lazımdır: qiymətləndirmə hansı interval çərçivəsində həyata keçirilməlidir, hansı hədəflər müəyyən edilməlidir, hansı qiymətləndirmə metodları daha məqsəduyğundur. Qiymətləndirmə sxemi aşağıdakı qiymətləndirmə metodlarından 2 və ya 3-nü əhatə etməlidir: i) Əmək fəaliyyətinin müşahidə edilməsi; ii) İşin nəticəsinin qiymətləndirilməsi; iii) Simulyasiya; iv) Suallar (şifahi və ya yazılı); v) Layihə işi; vi) Portfel əsasında qiymətləndirmə; vii) Dinləmə qiymətləndirməsi; viii) Fərdi</p>

araşdırmalar; ix) Müştəri qiymətləndirməsi (məsələn, müştəri sorğu formaları), ekspert və şəxsi qiymətləndirmə və s.

Peşə standartı və peşə standartı üzrə qiymətləndirmə arasındakı əlaqə aşağıdakı sxemdə göstərilmişdir.

Məşğulluq təsnifatı (MT)

Ölkədə əmək bazarının inkişafına, beynəlxalq təcrübədə qəbul edilmiş uçot və statistikaya uyğun olaraq ISCO-08 təsnifatından istifadə edilməklə, onun genişləndirilməsi əsasında 2010-cu ildə hazırlanmışdır. Onun strukturu ISCO-08 təsnifatının strukturu ilə eynidir. MT Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsinin 20 Dekabr 2010-cu il 180 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş və AZT041-2010 nömrəsi ilə dövlət qeydiyyatına alınmışdır.

Peşə

Yüksək oxşarlıq dərəcəsinə malik əsas vəzifə və fəaliyyətlərdən ibarət olan işlərin məcmusudur. Şəxsin hər hansı bir peşə ilə bağlılığı onun hazırda tutduğu vəzifə, əlavə və ya əvvəlki işləri vasitəsi ilə müəyyən olunur.

Peşə standartı

Konkret peşə sahələrində işçilərin yerinə yetirdikləri əmək funksiyalarına qoyulan ümumi tələbləri sistemli şəkildə əks etdirən normativ sənəddir. O, müvafiq səriştələr çərçivəsində işçinin bilik, bacarıq və vərdisləri nəzərə alınmaqla, onun əmək funksiyalarını yerinə yetirməsinə imkan verəcək konkret vəzifə öhdəliklərinin və fəaliyyətlərin siyahısını özündə ehtiva edir. Peşə standartı işdəki rolu təyin etməyə, işçinin fəaliyyətini qiymətləndirməyə, eləcə də, təkmilləşmə, peşə yüksəlişi üçün yollar müəyyən etməyə və hazırlamağa kömək edə bilər.

Peşə standartları ISCO-ya və Məşğulluq təsnifatına uyğun olaraq təsnifatlaşdırılır.

Peşə standartı üzrə qiymətləndirmə nümunəsi

Qiymətləndirmə hər hansı bir sahədə səriştənin aşkar edilməsi məqsədilə fərdin fəaliyyətinin aydın şəkildə müəyyən edilmiş standartlar ilə müqayisədə ədalətli və dəqiq şəkildə ölçülməsinə imkan verən prosesdir. İş yerinin qiymətləndirilməsi prosesi iş yeri ilə bağlı gündəlik fəaliyyətin tərkib hissəsini təşkil edir. Qiymətləndirmə zamanı əldə edilən nəticələr fərdlərə öz işlərini necə yerinə yetirdiyini öyrənməyə imkan verir. Bu, biliklərin, bacarıqların, yanaşma və davranışın inkişaf etdirilməsində, beləliklə, səriştənin nümayiş etdirilməsində onlara yardım edir.

Peşə standartı üzrə qiymətləndirmə nümunəsi qiymətləndirmə sxemi, fəaliyyət meyarları, qiymətləndirməni həyata keçirmək üçün zəruri qiymətləndirmə metodları və resurslarını əhatə edir.

Peşələrin Beynəlxalq Standart Təsnifatı (ISCO)	<p>Beynəlxalq Əmək Təşkilatının (BƏT) məsul olduğu əsas beynəlxalq təsnifatlardan biri olmaqla, beynəlxalq iqtisadi və sosial təsnifat qrupuna daxildir.</p> <p>ISCO iş prosesində qarşıya qoyulan vəzifə və fəaliyyətlərə müvafiq şəkildə müəyyən edilmiş qruplara uyğun olaraq işlərin təşkilində vasitə rolunu oynayır. Onun əsas vəzifələri aşağıdakıları təmin etməkdən ibarətdir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Peşələrə dair statistik və inzibati məlumatların beynəlxalq hesabatını, müqayisəsini və mübadiləsini həyata keçirmək üçün baza rolunu oynamaq; • Peşələrin milli və regional təsnifatlarının hazırlanması üçün model rolunu oynamaq; • Bilavasitə özlərinin milli təsnifatını hazırlamayan ölkələrdə tətbiq oluna biləcək sistem rolunu oynamaq. <p>O, statistik və müştəri yönümlü proqramlar üçün nəzərdə tutulmuşdur. Müştəri yönümlü proqrama iş axtaranların iş yerlərinə yönəldilməsi, ölkələr arasında işçilərin qısa və uzunmüddətli miqrasiyasının idarə edilməsi, peşə təlimi proqramları və təlimatlarının hazırlanması daxildir.</p> <p>ISCO-nun ilk versiyası 1957-ci ildə qəbul edilmiş, daha sonra isə ISCO-68, ISCO-88 və hazırkı ISCO-08 versiyaları hazırlanmışdır.</p>
Səriştə	<p>Müvafiq əmək fəaliyyətini həyata keçirə bilmək üçün lazımi səviyyədə bilik, bacarıq, yanaşma və davranışa malik olmaqdır.</p> <p>İş kontekstində istifadə olunan “Səriştə” anlayışı iş yerində tətbiq olunan bacarıqları əks etdirir. Səriştə şəxs nəyi bilir (bilik), nəyi bacarır (bacarıq), nəyi etmək istəyir (yanaşma) və bunu necə edir (davranış) məhəfurlarının birləşməsinin nəticəsidir. Beləliklə, səriştə işi yerinə yetirmək üçün lazım olan texniki peşə elementləri, ümumi şəxsi xüsusiyyətlər və istəklərin birləşməsidir.</p> <p>Səriştələr həmçinin işçinin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi üçün baza rolunu oynayır.</p>
Təhsilin Beynəlxalq Standart Təsnifatı (ISCED)	<p>1970-ci illərin əvvəllərində UNESCO tərəfindən həm ayrı-ayrı ölkələrdə, həm də beynəlxalq səviyyədə təhsilə dair statistik məlumatların əldə olunması, toplanması və təqdim olunmasına xidmət edən bir vasitə kimi hazırlanmışdır. ISCED 1975-ci ildə Cenevrədə keçirilən Təhsilə dair Beynəlxalq Konfransda qəbul edilmiş və daha sonra 1978-ci ildə Parisdə keçirilən UNESCO-nun Ümumi Konfransında qüvvəyə minmişdir. Hazırda istifadə edilən təsnifat ISCED 2011-dir.</p>
Təlim standartı	<p>İş yerində vəzifə və fəaliyyətlərin yerinə yetirilməsi üçün zəruri <i>səriştələri</i> (bilik, bacarıq və yanaşmaları, həmçinin əlavə ümumi səriştələri) təsvir edir. Bu səbəbdən, onlar fəaliyyət meyarları hesab edilir və aşağıdakı hallarda istifadə olunur:</p> <ul style="list-style-type: none"> • istehsaldan ayrılmadan peşə təlimlərinin hazırlanması; • istifadəyə yararlı səriştələrin inkişaf etdirilməsi və təmin olunması üçün təlim institutları ilə müəssisələr arasında əlaqə; • peşə təlimləri üçün təhsil standartları və kurikulumların hazırlanması.
Vəzifə	<p>İşin icrası üçün zəruri olan fəaliyyətləri əhatə edir.</p>

MÜNDƏRİCAT

A. NÜMUNƏVİ PEŞƏ STANDARTI	8
A.1. İşə dair xüsusi məlumat	8
A.1.1. Əmək şəraiti	8
A.1.2. İşə qəbul tələbləri	9
A.1.3. Tabeçilik	9
A.1.4. Peşə standartları üçün məsuliyyət və müstəqillik səviyyələri	10
A.1.5. Karyera yüksəlişi və sərbəst məşğulluq imkanları	10
A.2. Əsas vəzifələrin (V) və vəzifələr daxilində fəaliyyətlərin (F) siyahısı	11
A.3. Səriştələr haqqında	11
A.4. Qiymətləndirmələr haqqında	11
B. PEŞƏ STANDARTI ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ NÜMUNƏSİ	12
B.1. Fəaliyyət meyarları	12
B.2. Qiymətləndirmə ilə bağlı resurslar	13
B.3. Qiymətləndirmə metodları	13
B.3.1. Fəaliyyətin qiymətləndirilməsi	13
B.3.2. Yazılı qiymətləndirmə	14
B.4. Nəticələrin qeydə alınması	20
C. MÜƏSSİSƏLƏR ÜÇÜN NÜMUNƏVİ TƏLİM STANDARTI	21
C.1. Səriştələrin qısa təsviri	21
C.2. Təlim ilə bağlı xüsusi məlumat	24
C.2.1. Təlimin növləri	24
C.2.2. Təlimin istiqaməti	24
C.2.3. Əvvəlki təlimin tanınması	25
Peşə standartının hazırlanması prosesində iştirak etmiş müəssisə nümayəndələrinin siyahısı	Error! Bookmark not defined.
ISCO88/08-ə uyğun təkmilləşdirilmiş peşə standartlarının və əlaqədar təlim standartlarının hazırlanması layihəsi tərəfindən prosesin əlaqələndirilməsində iştirak etmiş şəxslərin siyahısı	Error! Bookmark not defined.
İstinadlar	Error! Bookmark not defined.

A. NÜMUNƏVİ PEŞƏ STANDARTI

Yüksək gərginlikli elektrik verilişi xətlərinə xidmət edən elektrik montyoru

Peşənin qısa təsviri

Elektrik verilişi xətləri vasitəsilə elektrik enerjisinin ötürülməsinə xidmət edir, yüksək gərginlikli elektrik xətləri və ötürücülərində yaranan nasazlıqların aradan qaldırılması, təmir-təftiş işlərinin aparılması ilə məşğul olur.

Məşğulluq Təsnifatında (MT) peşənin kodu:	7412 (Elektromontyor)
MT-də ixtisas (bacarıq) səviyyəsi:	2
ISCO 08-də işin kodu:	7412 (Fitter, electrical)
ISCO 08-də ixtisas (bacarıq) səviyyəsi:	2
Hazırlanma tarixi:	Avqust, 2011-ci il
Təsdiq edən qurum:	.....
Təsdiq tarixi:	.....
Təklif olunan yenilənmə tarixi:	Avqust, 2014-cü il

Oxşar peşəyə eyni zamanda Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi kollegiyasının 16-4/1 nömrəli 29 mart 1997-ci il tarixli qərarı ilə təsdiq edilmiş Tikinti, quraşdırma və təmir-tikinti işləri bölməsi üzrə fəhlə peşələri və işləri üzrə Fəhlə Peşələri və İşlərin Vahid Tarif-İxtisas Sorğu Kitabçasında “Yüksək gərginlikli hava xətti və kontakt şəbəkələrin quraşdırılması üzrə elektrik montyoru-xəttçəkən” adı altında (Hissə 3, peşə N: 49) rast gəlinir.

A.1. İŞƏ DAİR XÜSUSİ MƏLUMAT

A.1.1. ƏMƏK ŞƏRAİTİ

- İş elektrik stansiyalarında, enerji istehsalı və ya elektrik verilişi xətlərində, bir çox hallarda uzaq məsafələrdə həyata keçirilir;
- İş saatları müəssisə rəhbərliyi tərəfindən təyin olunmuş aylıq iş qrafikinə uyğun olur;
- İş məsuliyyətlə və yüksək keyfiyyətlə həyata keçirilir. Bütün işlər təhlükəsiz və sağlam əmək şəraitində (“Elektrik qurğularının istismarında təhlükəsizlik texnikası qaydalarına, əməyin mühafizəsi qaydaları və normalarına uyğun) aparılmalıdır;
- İşəgötürən tərəfindən sağlam və təhlükəsiz iş şəraiti yaradılmalı, bu istiqamət üzrə müvafiq təlim keçirilməli, xüsusi geyim, xüsusi ayaqqabı, fərdi mühafizə vasitələri (FMV) ilə təmin olunmalıdır;
- Əməyin mühafizəsi və təhlükəsizlik texnikası qaydaları Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Əmək Məcəlləsi, Texniki təhlükəsizlik haqqında Qanun və digər müvafiq qanunvericilik aktları ilə müəyyən olunur.

A.1.2. İŞƏ QƏBUL TƏLƏBLƏRİ

- Əmək münasibətləri Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Əmək Məcəlləsi və digər normativ-hüquqi aktlarla tənzimlənir;
- İşə qəbul olunarkən sağlamlıq haqqında tibbi arayış, sonradan vaxtaşırı icbari tibbi müayinədən keçmək haqqında tibbi arayış (Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin qərarı və Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyinin müvafiq əmrləri ilə nəzərdə tutulduğu hallarda) təqdim olunur.

A.1.3. TABEÇİLİK

Kimə tabedir: İdarə və ya müəssisə rəhbərliyi, elektrik mühəndisi, elektrik verilişi xətləri ustası.

Kim ona tabedir: Köməkçi işçi(lər).

A.1.4. PEŞƏ STANDARTLARI ÜÇÜN MƏSULİYYƏT VƏ MÜSTƏQİLLİK SƏVİYYƏLƏRİ

Səviyyələr	Məsuliyyət, fəaliyyətlərin mürəkkəbliyi və müstəqillik	Uyğun gələn səviyyə
1	Planlaşdırılmış qaydada birbaşa nəzarət altında işləmək. İş təkrarlanan xarakterə malikdir və mürəkkəb olmayan bir neçə funksiyanı əhatə edir.	
2	Nəzarət altında işləmək, kiçik səlahiyyətlərə malik olmaq. Təcrübə tələb edən fəaliyyətlərin yerinə yetirilməsi və əlaqələndirilməsi üçün məsuliyyət daşımaq. Öz fəaliyyətlərini planlaşdırmaq və nəticələri barədə hesabat vermək. Digər şəxslərlə əməkdaşlıq etmək və komandada işləmək.	☒
3	Əvvəlcədən məlum olan vəzifə və fəaliyyətlər çərçivəsində müstəqil idarəetmə və komandanın idarə edilməsini həyata keçirmək (eyni zamanda həm idarəetmə, həm də istehsal subyekti kimi çıxış etmək). İşə yanaşmasını dəyişən şəraitə uyğunlaşdırmaq və dövrü problemlərin həlli zamanı elementar nəzəriyyələrdən istifadə etmək. Digər şəxslərin gündəlik işinə nəzarət etmək, əmək fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi üçün məsuliyyət daşımaq və işin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı təkliflər vermək. İşçilərə rəhbərlik etmək. Mürəkkəb fəaliyyətləri əlaqələndirmək və yerinə yetirmək. Ümumi təcrübədən istifadə etməklə xüsusi yeni fəaliyyətlər müəyyən etmək.	
4	Yeni və çox vaxt yaradıcı metodlar tələb edən məsələlərlə məşğul olmaq. Mürəkkəb məsələlərin həllində geniş təcrübədən istifadə etmək. Gözlənilməz dəyişiklik olduğu halda əmək fəaliyyətinə rəhbərlik və nəzarəti həyata keçirmək. Özü və başqaları üçün fəaliyyət meyarları hazırlamaq, onları nəzərdən keçirmək və təkmilləşdirmək. Gözlənilən və ya gözlənilməz iş rejimi şəraitində qərarların qəbul edilməsinə məsuliyyət daşımaq. Fərdlərin və qrupların peşəkar inkişafının idarə olunmasına məsuliyyət daşımaq. Fəaliyyətləri müşahidə etmək, qiymətləndirmək, müvafiq hesabatlar hazırlamaq və dəyişikliklər təklif etmək.	

A.1.5. KARYERA YÜKSƏLİŞİ VƏ SƏRBƏST MƏŞĞULLUQ İMKANLARI

- Müvafiq təcrübə və peşə bacarıqları əldə etdikdən sonra nəzarətçi və daha yüksək idarəetmə vəzifələrinə yüksəlmək imkanları mövcuddur.
- Əldə edilən təcrübə və əlavə təlimlər əsasında elektrik verilişi xəttləri üzrə şirkət rəhbəri, elektrik mühəndisi kimi vəzifələrə keçid imkanları mövcuddur.
- Tanınan və keyfiyyətinə təminat verilən ixtisaslaşma sənədi və sertifikat olmadan səriştələr beynəlxalq səviyyədə müqayisə edilən deyil.

A.2. ƏSAS VƏZİFƏLƏRİN (V) VƏ VƏZİFƏLƏR DAXİLİNDƏ FƏALİYYƏTLƏRİN (F) SİYAHISI

- V.1. Fasiləsiz və keyfiyyətli elektrik enerjisi ilə təchiz etmək məqsədilə işləri planlaşdırmaq:
- F.1.1. Sxem və göstərişləri başa düşmək, təlimatlara dəqiqliklə riayət etmək;
  - F.1.2. Avadanlıq və panellərdə ölçü işləri aparmaqla, elektrik naqillərinin, qızdırıcıların, generatorların və ötürücülərin yerləşdirilməsi və quraşdırılmasında iştirak etmək;
  - F.1.3. Təhlükəni və nasazlıqları aşkar etmək, texniki vəziyyəti, yaxud təmirə ehtiyacın olub-olmamasını müəyyən etmək üçün yoxlama işləri aparmaq;
  - F.1.4. Test prosedurlarını tətbiq etmək və sınaq avadanlıqlarından istifadə etmək.
- V.2. Nəzərdə tutulmuş kəmiyyətdə enerji təchizatının təmin edilməsi ilə bağlı işləri yerinə yetirmək:
- F.2.1. Spesifik göstəriciləri nəzərə alaraq və əl alətləri və dəzgahlardan istifadə etməklə naqilləri, avadanlıqları, armaturları hazırlamaq və montaj etmək;
  - F.2.2. Uyğun vasitələrdən istifadə etməklə yuxarıda qeyd olunanları quraşdırmaq və ya quraşdırma prosesində iştirak etmək;
  - F.2.3. Mühafizə vasitələrindən istifadə etmək və nəzarət cihazlarını quraşdırmaq;
  - F.2.4. Paylayıcı lövhəni quraşdırmaq;
  - F.2.5. Xətlərə (növbəli və növbədənkənar) baxış keçirmək, təftiş işləri görmək və aşkar edilmiş pozuntuların aradan qaldırılması üçün təkliflər vermək.
- V.3. Enerji istehsalı və paylayıcı sistemlərinə texniki xidmət göstərmək və onları təmir etmək:
- F.3.1. Hava verilişi xətlərinin detallarını dəyişmək və ya onların dəyişdirilməsində iştirak etmək, təmir işləri həyata keçirmək;
  - F.3.2. Qəza olduqda baş vermiş hadisəni düzgün olaraq öyrənib qəzanın ləğv edilməsi üçün təkliflər vermək və müvafiq tədbirlər görmək.
- V.4. Keyfiyyətə və təhlükəsizliyə təminat tədbirlərini həyata keçirmək:
- F.4.1. Texniki istismar qaydalarının tələblərinə əsasən, bütün avadanlıqların işini yoxlamaq və həmin sahədə təlimatlara uyğun iş aparmaq;
  - F.4.2. Gündəlik iş təlimatlarının tələblərinə əməl etmək.

A.3. SƏRİŞTƏLƏR HAQQINDA

Fərdin yüksək gərginlikli elektrik verilişi xətlərinə xidmət edən elektrik montyoru peşə standartı üzrə vəzifə və fəaliyyətləri həyata keçirməsi üçün zəruri olan əsas sərişmələr yüksək gərginlikli elektrik verilişi xətlərinə xidmət edən elektrik montyoru peşəsi üzrə müvafiq **təlim standartı**nda göstərilmişdir (formal, qeyri-formal və sərbəst təlimlər vasitəsilə əldə olunan bilik, bacarıq, yanaşma və davranış).

A.4. QİYMƏTLƏNDİRMƏLƏR HAQQINDA

Bu peşədə fərdin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi prosesi yüksək gərginlikli elektrik verilişi xətlərinə xidmət edən elektrik montyoru peşəsi üzrə müvafiq **peşə standartının qiymətləndirilməsində** öz əksini tapır. Fərdin sistemli qiymətləndirilmələr vasitəsilə qiymətləndirilməsi işəgötürənə müxtəlif məqsədlər (yəni işəgötürmə, karyerada irəli çəkmə, heyətin qiymətləndirilməsi, təlim ehtiyaclarının qiymətləndirilməsi) baxımından faydalı ola bilər.

B. PEŞƏ STANDARTI ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ NÜMUNƏSİ

Yüksək gərginlikli elektrik verilişi xətlərinə xidmət edən elektrik montyoru

Qiymətləndirməyə dair məlumat

Yüksək gərginlikli elektrik verilişi xətlərinə xidmət edən elektrik montyorları üçün qiymətləndirmə nümunəsi davamlı elektrik enerjisi təminatının planlaşdırılması, eləcə də avadanlıq və paylayıcı sistemlərin istismarı və təmiri ilə əlaqədar tələb olunan bilik və bacarıqları müəyyən edir. Testə həmçinin elektrik enerjisi üzrə terminlər və nəzəri məlumata dair suallar daxildir.

Hazırkı peşə üçün **təvsiyə edilən qiymətləndirmə metodları** aşağıdakılardır: (i) fəaliyyətin qiymətləndirilməsi və (ii) yazılı testlər. Sözügedən peşə üçün qiymətləndirmə proqramının nümunəsi aşağıda verilmişdir.

Məşğulluq Təsnifatında (MT) peşənin kodu:	7412 (Elektromontyor)
MT-də ixtisas (bacarıq) səviyyəsi:	2
ISCO 08-də işin kodu:	7412 (Fitter, electrical)
ISCO 08-də ixtisas (bacarıq) səviyyəsi:	2
Test versiyası:	01
Hazırlanma tarixi:	Avqust, 2011-ci il
Təsdiq edən qurum:	.....
Təsdiq tarixi:	.....

B.1. FƏALİYYƏT MEYARLARI

Bu meyarlar peşə standartındakı vəzifə və fəaliyyətlərlə birbaşa əlaqəlidir. Onlar anlaşılacaq dildə, sadə formada yazılmalıdır ki, qiymətləndirmə nümunələri hazırlayanlar üçün qiymətləndirmə maddələrinin formalaşdırılmasında faydalı olsun. Birinci (V.1) və sonuncu (V.4) vəzifələrə uyğun gələn fəaliyyət meyarları ilə bağlı nümunə aşağıda göstərilmişdir.

Fəaliyyət meyarı nümunəsi:

- V.1. Fasiləsiz və keyfiyyətli elektrik enerjisi ilə təchiz etmək məqsədilə işləri planlaşdırmaq:
- F.1.1. Sxem və göstərişləri başa düşmək, təlimatlara dəqiqliklə riayət etmək;
  - F.1.2. Avadanlıq və panellərdə ölçü işləri aparmaqla elektrik naqillərinin, qızdırıcıların, generatorların və ötürücülərin yerləşdirilməsi və quraşdırılmasında iştirak etmək;
  - F.1.3. Təhlükəni və nasazlıqları aşkar etmək, texniki vəziyyəti, yaxud təmirə ehtiyacın olub-olmamasını müəyyən etmək üçün yoxlama işləri aparmaq;
  - F.1.4. Test prosedurlarını tətbiq etmək və sınaq avadanlıqlarından istifadə etmək.

...

V.4. Keyfiyyətə və təhlükəsizliyə təminat tədbirlərini həyata keçirmək:

F.4.1. Texniki istismar qaydalarının tələblərinə əsasən, bütün avadanlıqların işini yoxlamaq və həmin sahədə təlimatlara uyğun iş aparmaq;

F.4.2. Gündəlik iş təlimatlarının tələblərinə əməl etmək.

B.2. QIYMƏTLƏNDİRMƏ İLƏ BAĞLI RESURSLAR

- a) Material və komponentlər: məsələn, torpaqlanmanı təmin etmək üçün müxtəlif en kəsiyinə malik naqillər, dəmir-beton konstruksiya armaturları, birləşdirici naqillər, sıxaclar və s.
- b) Alət və avadanlıqlar: məsələn, torpaqlanmanın müqavimətini ölçmək üçün ölçü cihazları, elektrik dövrəsi üçün sxem-platalar, elektrik sınaq avadanlığı, çəkiç və s.
- c) İstehlak malları: mühafizə vasitələri, xüsusi geyim və xüsusi ayaqqabı, mühafizə eynəyi, əlcək və dəbilqələr.

B.3. QIYMƏTLƏNDİRMƏ METODLARI

Fərdin səriştəsini qiymətləndirmək məqsədilə aşağıdakı iki metoddan istifadə olunur: (i) fəaliyyətin qiymətləndirilməsi və (ii) yazılı test.

B.3.1. FƏALİYYƏTİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

İcra müddəti: 30 dəqiqə.

İşlərin sayı: 1.

İşlərin icrasını qiymətləndirmək üçün meyarlar işəgötürən tərəfindən müəyyən olunur.

Əhatə olunan sahələr:

15% Elektrik enerjisi təminatını planlaşdırmaq və hazırlamaq :

Bütün sxemləri və dərslikləri başa düşmək və təlimatlara dəqiq riayət etmək;

Elektrik naqillərinin, qazanxanaların, generatorların, transformatorların, ölçü avadanlıqlarının və panellərin plan və yerləşməsinə monitorinq etmək;

Risikləri, xətalara, habelə texniki xidmət, sazlama və ya təmir üçün ehtiyacları aşkar etmək məqsədilə sistemləri yoxlamaq;

Test prosedurlarını tətbiq etmək və test alətlərindən istifadə etmək;

Bir saat üzrə paylayıcı şəbəkələrdə itirilən enerjinin maya dəyərini və qiymətini hesablamaq və əlavə müştərilərə, satış və ya alternativ mənbələrdən alışıqlar üzrə rəhbərliyə və marketing bölməsinə məsləhətlər vermək.

20% Planlaşdırılmış miqdarda elektrik enerjisi təchiz etmək:

Təlimatlardan, ən effektiv dərsliklərdən və ya maşın və avadanlıqlardan istifadə etməklə texniki naqilləri, avadanlıq və birləşmələri hazırlamaq və yığmaq;

Sxemlərə uyğun şəkildə naqıl və avadanlıqların yerləşməsinə, xüsusilə sənədləşdirilmiş zəruri kənarlaşmalara dair diaqram hazırlamaq;

Müvafiq alətlərdən istifadə etməklə yuxarıdakı avadanlıqların qurulmasını və qurma prosesinin monitorinqini həyata keçirmək ;

Təhlükəsizlik və nəzarət avadanlıqları quraşdırmaq;
Planlaşdırılmış miqdarda elektrik enerjisi istehsalını təmin etmək və onlara nəzarət etmək;
Paylayıcı şitin monitorinqini aparmaq və bütün əsas əməliyyatlara nəzarət etmək;
Ayrılmış yardımçı işçi heyətini istiqamətləndirmək, ruhlandırmaq, idarə etmək və onlara nəzarət etmək;
Xətləri və qüllələri yoxlamaq, təftiş hesabatlarını qiymətləndirmək, düzəlişlər və ya investisiyalar təklif etmək.

40% İstehsal müəssisəsinə və ya paylayıcı sistemlərə texniki xidmət göstərmək və ya təmir işləri aparmaq:

Müəyyən edilmiş standartlara uyğun olaraq test və ölçmə avadanlıqlarından istifadə etməklə xətalara və disfunksiyalara müəyyənləşdirmək və diaqnoz etmək;
Hissələri dəyişdirmək, dəyişdirmə prosesinin monitorinqini aparmaq və elementləri təmir etmək;

Dövri olaraq standartlara uyğun texniki xidmət işlərini həyata keçirmək.

15% Keyfiyyətə və təhlükəsizliyə təminat tədbirləri həyata keçirmək:

Müəyyən edilmiş məqsədlərə uyğun olaraq bütün avadanlıqların fəaliyyətini yoxlamaq və razılaşdırılmış tədbirlərdən istifadə etmək;

Fəaliyyət və təhlükəsizlik dərslərini monitorinq etmək.

10% Elektrik məhsul və xidmətlərinin marketinqi prosesini məlumatlandırmaq, təşviq etmək və bu prosesdə iştirak etmək:

Günlərə və mövsümə, habelə istehlaka uyğun olaraq istehsal potensialını yoxlamaq;

Ətraf mühit ilə bağlı planlara dair marketinq baxışları təmin etmək;

Qonaq xidmətlərini idarə etmək.

İş nümunəsi 1: Fluoresyent lampasında ballastı dəyişmək.

Maksimum müddət: 30 dəqiqə.

İştirakçının görəcəyi işlər: Müəyyən edilmiş məkana gedərək verilmiş fluoresyent lampasındakı ballastı çıxarmaq, yenisi ilə əvəz etmək, lampanın işləyib-ışləmədiyini yoxlamaq və işin təftiş edilməsi barədə qiymətləndiricini məlumatlandıracaqdır.

B.3.2. YAZILI QIYMƏTLƏNDİRMƏ

İcra müddəti: 35 dəqiqə.

Sualların sayı: 35.

Yazılı qiymətləndirməni keçmək üçün tələb olunan düzgün cavabların sayı işəgötürən tərəfindən müəyyən olunur.

Təvsiyə olunan nisbət: 70%

Əhatə olunan vəzifələr:

30% Elektrik cərəyanı təminatı sisteminin planlaşdırılması və hazırlanması;

30% İstehsal müəssisəsinə və ya paylayıcı sistemlərə texniki xidmət göstərilməsi və ya təmir edilməsi;

30% Keyfiyyətə və təhlükəsizliyə təminat tədbirlərinin həyata keçirilməsi;

10% Elektrik məhsulları xidmətləri ilə bağlı məlumatlandırma, təşviqat işlərinin aparılması və marketinq prosesində iştirak edilməsi.

Sual nümunələri:

- Elektrik avadanlığının daş divara vurulmasının təsdiq edilmiş üsulu olmayan cavabı seçin:
  - Divarda ağac ştepselə bağlanmış vintlərdən istifadə etmək
  - Arxa tərəfdən metal həlqə ilə bərkidilən boltlardan istifadə etmək
  - Drel vasitəsilə tam olaraq divarda açılan dəşiklərdə müvafiq boltlardan istifadə etmək
  - Daş ankerdə kvadrat başlıqlı boltlar yerləşdirmək
- Yerə nisbətdə 600 və ya daha aşağı volt nominal gərginlik keçən hissəyə malik avadanlığın bir hissəsində yoxlama, uyğunlaşdırma və ya texniki xidmət tələb edən təmiz iş yeri aşağıdakı göstəricilərdən hansı birindən az olmamaq şərti ilə qurulmalıdır?
  - 12 düym enində (30 sm)
  - 24 düym enində (60 sm)
  - 30 düym enində (76 sm)
  - Panelin eninin 2 misli
- Aşağı hissədə boş yer və ya əlavə mərtəbələr olan elektrik avadanlığının qübbəsinin döşəməsi minimum _____ yanğına müqavimət göstəricisinə malik olmalıdır:
  - 1 saat
  - 3 saat
  - 6 saat
  - 12 saat
- 100 və ya aşağı ampərə və ya 14 AWG - 1 AWG keçiriciliyə malik şəbəkə aşağıdakı hansı dərəcələrdə olan keçiricilər üçün istifadə oluna bilər:
  - 55 dərəcə C
  - 60 dərəcə C
  - 75 dərəcə C
  - 80 dərəcə C
- Yerə nisbətdə 0-150 gərginliyə malik, iş yerinin bir tərəfində gərginlik keçən, digər tərəfindən isə gərginlik keçməyən sistem minimum____açıq məsafəyə malik olmalıdır:
  - Bir fut (30 cm)
  - İki fut (60 cm)
  - Üç fut (90 cm)
  - 42 düym (1 m)
- Yüksək gərginlikli keçirici tunel qurğuları metal keçirici və ya metal kanal və _____tələb edir:
  - MC tipli kabel
  - Alüminium keçiricilər
  - Mislə örtülmüş alüminium keçiricilər
  - EMT kabel
- Aşağıdakılardan hansı səviyyədə müdafiə təmin etmək üçün qutularda və borularda olan istifadəsiz tunel və ya açıq kabellər bağlanmalıdır:
  - Ən azı qutu və ya borunun divarı tərəfindən təmin edilən müdafiəyə bərabər

- B. Divar çərçivəsinin dərinliyinə uyğun
C. Təkcə qutu və ya borunun təmin etdiyi müdafiədən yüksək
D. Yanğının qarşısının alınmasına uyğun
8. Fazalar arasında nominal 601 - 7500 volt gərginliyində işləyən avadanlığın işçi sahəsində mühafizə olunmayan gərginlik keçən hissələr nə qədər yuxarı qaldırılmalıdır?
A. 3 fut (91.5 cm)
B. 6 fut (183 cm)
C. 9 fut (274 cm)
D. 12 fut (366 cm)
9. Yerə nisbətdə 150-600 volt gərginliyə malik, iş sahəsinin bir tərəfindən gərginlik keçən, digər tərəfindən isə beton, kərpic və ya kirəmit kimi torpaqlanmış hissələrə malik sistem ən azı nə qədər açıq məsafəyə malik olmalıdır?
A. 12 düym (30 sm)
B. 24 düym (61 sm)
C. 36 düym (91.5 sm)
D. 42 düym (1 m)
10. Nominal 600 voltadan artıq gərginlik keçən divarlar, döşəmələr və qapılar üçün yanğın dərəcəsi minimum nə qədər olmalıdır?
A. 1 saat
B. 2 saat
C. 3 saat
D. 6 saat
11. Çox zaman, avadanlıq və ucluq muftası aşağıdakılardan hansı ilə adlanır?
A. Montyorun adının baş hərfləri
B. Xidmət etiketi
C. Dartma-fırlanma anı
D. Naqilləmə məntəqələri
12. 600 voltan artıq gərginliyə malik şəbəkələr üçün istifadə edilən yeraltı qutunun qabağı kilidli deyilsə və boltla və ya vintlə yerinə bağlanılmayıbsa, onun çəkisi neçəyə bərabər olmalıdır?
A. 25 fut (7.6 m)
B. 50 fut (15.2 m)
C. 75 fut (22.8 m)
D. 100 fut (30.5 m)
13. Cərəyan keçən hissələrə malik mühafizə olunan yerlərə girişlər hansı xəbərdarlıq işarəsinə malik olmalıdır?
A. Gözə görünən
B. Ümumi
C. Ən azı 6 düym kvadrat
D. Qırmızı rəngdə

14. Lehimləmədən əvvəl elektrik ilə bağlı təhlükəsizliyi təmin etmək üçün birləşdiricilər nə cür olmalıdır:
- A. Qumlu
  - B. Mexaniki birləşdirilmiş
  - C. Möhkəm sonluğu olmayan
  - D. Aşqar ilə örtülmüş
15. İş sahəsinin hər iki tərəfindən gərginlik keçən və yer ilə nisbətdə 150-600 volt cərəyana malik sistemdə _____ az olmayaraq açıq məsafə olmalıdır:
- A. 2 fut (60.1 sm)
  - B. 2 1/2 fut (76.2 sm)
  - C. 3 fut (91.5 sm)
  - D. 4 fut (1.2 m)
16. Üç fazlı, dörd məftilli yardımçı delta sistemində yüksək keçirici hansı rəngdə olmalıdır?
- A. Ağ
  - B. Narıncı
  - C. Yaşıl
  - D. Qara
17. Keçiricinin ölçüləri nə ilə ifadə olunur?
- A. Həlqəvi millə
  - B. Diametr və ya qalınlıqla
  - C. AWG və ya millimetrlə
  - D. AWG və ya şəbəkə mili ilə
18. Vahid sistem daxilində şəbəkələrin sayının məhdudlaşdırılması bir şəbəkədə yer ilə qısa-qapanmanı azaltmır.
- A. Doğrudur
  - B. Yanlıştır
19. Elektrik ilə birləşdiriləcək metal hissələr arasında tələb olunan keçiricilik qabiliyyətini təmin etmək üçün istifadə olunan etibarlı keçirici necə adlanır?
- A. Birləşdirici
  - B. Birləşdirici xətt
  - C. İzolyasiyalı keçirici
  - D. Birləşdirici dəsti
20. Keçiricinin maksimum temperatur dərəcəsini ötmədən standart şərtlər çərçivəsində davamlı olaraq daşıya bildiyi və amper ilə ölçülən cərəyan necə adlanır?
- A. Maksimum cərəyan
  - B. Keçirici cərəyanı
  - C. İcazə verilən enerji yükü
  - D. Konveksiya amperi
21. Hər hansı bir sistem daxilində şəbəkələrin ümumi sayının azaldılması:

- A. Bir şəbəkədə qısaqapanmanın təsirinin azaldır.
B. Gələcəkdə həddindən artıq genişlənmənin qarşısını alır.
C. İxtisaslı işçi qüvvəsinə asan çıxış imkanı təmin edir.
D. Yurisdiksiyalı Səlahiyyətli Qurum üçün standart təmin edir.
22. Aralarında bərabər cərəyan keçən torpaqlanmayan iki və ya daha artıq keçiricilər və torpaqlanan keçirici necə adlanır?
A. Nəzarət şəbəkəsi
B. Qidalandırıcı
C. Paralel şəbəkə
D. Həlqəvari qidalanma
23. Yerə nisbətdə cərəyan A sinfinə daxil olan qurğu üçün müəyyən edilən qiyməti keçən zaman müəyyən vaxt intervalında şəbəkədə və ya onun müəyyən hissəsində elektrik enerjisinin verilişini dayandıran qurğu necə adlanır?
A. Şəbəkə açarı
B. Qoruyucu
C. Yerlə qısaqapanmanı kəsən qurğu
D. Cərəyanı tənzimləyən açar
24. Mühərriki həddən artıq qızmaqdan qoruyan və onun ayrılmaz tərkib hissəsi olan komponent necə adlanır?
A. Daxili qoruyucu
B. Yerlə qısaqapanmadan qoruyucu
C. Termal qoruyucu
D. Elektrik açarı
25. İki və ya daha çox sadə-qütblü qoruyucunun aqreqatı bunlardan hansıdır?
A. Çoxsaylı qoruyucu
B. Çox-kranlı birləşdirici
C. Elektrik açarı
D. Panel
26. Davamlı yük aşağıdakı cərəyan növlərinin birinin üç və ya daha artıq saat müddətində fasiləsiz olaraq keçməsi deməkdir:
A. Davamlı
B. Normal
C. Maksimum
D. Məhdud
27. Aralarında potensial fərq olan iki və ya daha artıq torpaqlanmayan keçirici və özü ilə hər bir torpaqlanmayan keçirici arasında bərabər potensial fərqə malik keçiricidən ibarət paralel şəbəkə necə adlanır?
A. Davamlı həlqəvari qidalanma sistemi
B. Çox-məftilli

- C. Ümumi məqsədli şəbəkə
D. Tənzimlənən paralel şəbəkə
28. Şəbəkə voltajı ən yaxşı halda necə müəyyən edilir?
A. İki keçirici arasında orta potensiala görə
B. İki keçirici arasında maksimum potensial fərqə görə
C. İki keçirici arasında effektiv potensial fərqə görə
D. İki keçirici arasında hasil edilən amperin ümumi həcminə görə
29. Eyni birləşmədə iki və ya daha artıq əlaqə qurğularına imkan verən və çıxışda quraşdırılan birləşmə aşağıdakılardan hansıdır?
A. İkili çıxış
B. Çoxsaylı saxlanc
C. Nazik birləşdirici
D. Yuxarıdakılardan heç biri
30. Qurulan elektrik açarından, əlavə cərəyan və qoruyucu qurğularından və kanaldan ibarət bir geniş panel qurğu necə adlanır?
A. Panel şiti
B. Elektrik şiti
C. Avtomatik transfer açarı
D. Xidmət paneli
31. Şəbəkə və ya avadanlığı enerji mənbəyindən ayırmaq məqsədilə istifadə edilən açar qurğusu aşağıdakılardan hansıdır?
A. Kəsici açar
B. Şəbəkəni ayıran açar
C. Kəsici qurğu
D. Ayırıcı açar
32. Qoruyucu onu elektrik şəbəkəsinə birləşdirmək üçün zəruri tam alət ola və ya olmaya bilər.
A. Doğrudur
B. Yanlıştır
33. Hava paylayıcı sisteminin yaradılması məqsədilə bir və ya bir neçə hava kanallarının qoşulduğu bölmə necə adlanır?
A. Plenum kamerası
B. Havalandırma kanalı
C. Hava axını qutusu
D. Dövriyyə boşluğu
34. Düyü-futdan başlayaraq metrik ölçülərə qədər yüngül çevirmələr necə adlanır?
A. Daha dəqiq
B. Dəqiqliyi nisbətən az olan
C. Hesablamaq üçün asan
D. Çətin müəyyən edilən

35. Seçmə -əlaqələndirmə məqsədilə yaradılan naqilli sistemdə aşağıdakılardan hansı şərtlər mövcud olmalıdır?
- A. Yuxarı axınlı izafi cərəyan qurğusu aşağı axınlı izafi cərəyan qurğusunun iki misindən az olmalıdır.
  - B. Yuxarı axınlı izafi cərəyan qurğusu ən azı bir sürətli qoruyucunu əhatə edir və aşağı axınlı izafi cərəyan qurğusu elektrik açarıdır.
  - C. Aşağı axınlı qurğu yuxarı axınlı qurğudan əvvəl gələcəkdir.
  - D. Aşağı axınlı qurğu onun qiymətindən yüksək olan izafi cərəyan şəraitinin yuxarı axınlı izafi cərəyan ilə təmizlənməsinə imkan verir.

B.4. NƏTİCƏLƏRİN QEYDƏ ALINMASI

Hər bir iştirakçı üçün fərdi hesabatlar hazırlanmalı və fəaliyyətin qiymətləndirilməsi, eləcə də yazılı qiymətləndirmə üzrə toplanan balların hesabatı onlara təqdim edilməlidir. Qiymətləndirmə bir nəfər üçün bir dəfədən artıq istifadə edildiyi təqdirdə hesabatda qiymətləndirmədən əvvəlki və sonrakı ballar arasındakı faiz dəyişikliyi də əks olunmalıdır.

“Peşə standartları üzrə qiymətləndirmənin hazırlanması prosedurları” adlı sənəddə qiymətləndirmə üzrə geniş nəzəri və praktiki məlumatlar verilmişdir.

C. MÜƏSSISƏLƏR ÜÇÜN NÜMUNƏVİ TƏLİM STANDARTI

Yüksək gərginlikli elektrik verilişi xətlərinə xidmət edən elektrik montyoru

Qiymətləndirməyə dair məlumat

Hazırkı təlim standartı elektrik enerjisinin istehsalı və paylanması ilə məşğul olan müəssisələr, təlim mərkəzləri və institutları, təlim iştirakçıları üçün hazırlanmışdır. İşlə bağlı səriştənin nümayiş etdirilməsi üçün tələb olunan bilik və bacarıqların əldə edilməsinə xidmət edən təlim proqramları, kurikulumlar və təlim materiallarının hazırlanmasında bu standartdan təlimat kimi istifadə etmək olar. Bu standart əsasında hazırlanmış təlim elektrik xətlərinə xidmət üzrə əsas səriştələrə malik olan, mövcud bilik və bacarıqlarını inkişaf etdirmək, geniş profilə malik olmaq, yaxud işdə məhsuldarlığını artırmaq istəyən şəxslər üçün də uyğun ola bilər.

Məşğulluq Təsnifatında (MT) (bu təlimin müvafiq olduğu) peşənin kodu:	7412 (Elektromontyor)
MT-də ixtisas (bacarıq) səviyyəsi:	2
ISCO 08-də işin kodu:	7412 (Fitter, electrical)
ISCO 08-də ixtisas (bacarıq) səviyyəsi:	2
Milli İxtisas Çərçivəsi ilə əlaqə:	
ISCED-də kodu:	52
Hazırlanma tarixi:	Avqust, 2011-ci il
Təsdiq edən qurum:	.....
Təsdiq tarixi:	.....
Təklif olunan yenilənmə tarixi:	Avqust, 2014-cü il

C.1. SƏRİŞTƏLƏRİN QISA TƏSVİRİ

Bilik:	<ul style="list-style-type: none"> • Elektrikin növləri, funksiyaları və paylanmasına dair ümumi biliklər • Elektronika və elektrikin əsasları haqqında məlumat • Montaj və təmir üçün istifadə edilən vasitələr və kiçik avadanlıqların xüsusiyyət və imkanları • Sınaq və ölçmə alətlərinin (avadanlıqlarının) istismarı və kalibrənməsi • Bütün xətlərin adları, onların yükləri, təmir olunma vaxtları və imkanları Bütün təlimat və qaydalar • Hava xətləri üzrə təhlükəsizlik texnikası və texniki istismar qaydaları • Ölçmə və sınaq işlərinin aparılması üçün iş yerinin hazırlanması • Yazılı və şifahi Azərbaycan dili
---------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Tətbiqi riyaziyyat sahəsində müvafiq biliklər • Texniki təhlükəzilik və əməyin mühafizəsi normaları, tətbiqi profilaktik üsullar • İlk yardım
Bacarıq:	<ul style="list-style-type: none"> • Əl alətlərindən, maşın və avadanlıqlardan, ölçmə cihazlarından istifadə olunmaqla enerji istehsal edən və ötürən qurğuları quraşdırmaq, onlara texniki nəzarəti həyata keçirmək və təmir etmək • Ölçmə cihazlarından, lövhələrdən və dayaqlardan istifadə etmək • Statistik qeydə alma cihazlarını tətbiq etmək • Ölçmə və nəzarət cihazları vasitəsilə elektrik yarımstansiyalarını, qurğularını enerji mənbələrinə qoşmaq və ayırmaq • Təlimatlara və normalara əsasən avadanlığı sazlamaq və texniki yoxlanışdan keçirmək • Avadanlıqlardakı nasazlığı aradan qaldırmaq • Gündəlik işdə kompüterdən istifadə etmək • Hesabatlar aparmaqEffektiv ünsiyyət qurmaq • Müstəqil şəkildə səmərəli işləmək və daxilən nizam-intizam qaydalarına malik olmaq
Yanaşma:	<ul style="list-style-type: none"> • Keyfiyyət üzrə yüksək məlumatlılıq səviyyəsinə malik olmaq • Yüksək dəqiqlik və fərdi intizam qaydalarına uyğun işləmək
Əlavə / ümumi sərişlər:	<ul style="list-style-type: none"> • Xarici dildə olan göstərişləri, təlimatları oxumaq • Rus və ingilis dillərində elementar səviyyədə ünsiyyət qurmaq bacarığı • Proqramların, qiymətləndirmə üsul və alətlərinin inkişafı üzrə yeni biliklərin əldə edilməsində maraqlı olmaq • Elmi-texniki bilik səviyyəsini daima artırmaq, gündəlik iş təcrübəsinə əsaslanaraq avadanlığın üzərində nəzarəti gücləndirmək • Elektroenergetika və elektronikaya dair məlumatlılıq • Şifahi və yazılı formada təqdimat bacarığı

Peşə standartına uyğun olaraq, bu peşə üzrə təcrübi və nəzəri təlim keçən yüksək gərginlikli elektrik verilişi xətlərinə xidmət edən elektrik montyoru yuxarıda göstərilən sərişləri qazanmaqla, aşağıdakı vəzifə və fəaliyyətləri yerinə yetirə bilər:

Əsas vəzifələrin (V) və vəzifələr daxilində fəaliyyətlərin (F) siyahısı ¹

- V.1. Fasiləsiz və keyfiyyətli elektrik enerjisi ilə təchiz etmək məqsədilə işləri planlaşdırmaq:
- F.1.1. Sxem və göstərişləri başa düşmək, təlimatlara dəqiqliklə riayət etmək;
  - F.1.2. Avadanlıq və panellərdə ölçü işləri aparmaqla elektrik naqillərinin, qızdırıcıların, generatorların və ötürücülərin yerləşdirilməsi və quraşdırılmasında iştirak etmək;
  - F.1.3. Təhlükəni və nasazlıqları aşkar etmək, texniki vəziyyəti, yaxud təmirə ehtiyacın olub-olmamasını müəyyən etmək üçün yoxlama işləri aparmaq;
  - F.1.4. Test prosedurlarını tətbiq etmək və sınaq avadanlıqlarından istifadə etmək.
- V.2. Nəzərdə tutulmuş kəmiyyətdə enerji təchizatının təmin edilməsi ilə bağlı işləri yerinə yetirmək:
- F.2.1. Spesifik göstəriciləri nəzərə alaraq və əl alətləri və dəzgahlardan istifadə etməklə naqilləri, avadanlıqları, armaturları hazırlamaq və montaj etmək;
  - F.2.2. Uyğun vasitələrdən istifadə etməklə yuxarıda qeyd olunanları quraşdırmaq və ya quraşdırma prosesində iştirak etmək;
  - F.2.3. Mühafizə vasitələrindən istifadə etmək və nəzarət cihazlarını quraşdırmaq;
  - F.2.4. Paylayıcı lövhəni quraşdırmaq;
  - F.2.5. Xətlərə (növbəli və növbədənkənar) baxış keçirmək, təftiş işləri görmək və aşkar edilmiş pozuntuların aradan qaldırılması üçün təkliflər vermək.
- V.3. Enerji istehsalı və paylayıcı sistemlərinə texniki xidmət göstəmək və onları təmir etmək:
- F.3.1. Hava verilişi xətlərinin detallarını dəyişmək və ya onların dəyişdirilməsində iştirak etmək, təmir işləri həyata keçirmək;
  - F.3.2. Qəza olduqda baş vermiş hadisəni düzgün olaraq öyrənib qəzanın ləğv edilməsi üçün təkliflər vermək və müvafiq tədbirlər görmək.
- V.4. Keyfiyyətə və təhlükəsizliyə təminat tədbirlərini həyata keçirmək:
- F.4.1. Texniki istismar qaydalarının tələblərinə əsasən, bütün avadanlıqların işini yoxlamaq və həmin sahədə təlimatlara uyğun iş aparmaq;
  - F.4.2. Gündəlik iş təlimatlarının tələblərinə əməl etmək.

---

¹ Müvafiq sahə üçün olan peşə standartındakı ilə eynidir.

C.2. TƏLİM İLƏ BAĞLI XÜSUSİ MƏLUMAT

C.2.1. TƏLİMİN NÖVLƏRİ

Bu peşə üçün zəruri sərişlər aşağıda göstərilən təlim metodları vasitəsilə əldə edilə bilər:

Formal təlim

Tələb olunan formal təlim	Uyğun gələn təlim növü	Qeydlər
Tam orta təhsil ²		
Texniki peşə təhsili və ya akkreditasiyadan keçmiş təlim müəssisəsində təlim	☒	Zəruri nəzəri təlimlər akkreditasiyadan keçmiş peşə məktəbləri tərəfindən təşkil olunur. Bu təlim tədris praktikasından qazanılan geniş təcrübə ilə əlaqələndirilməlidir. Yalnız praktiki təlim keçirildiyi hallarda sərişlərin tanınması haqqında sənəd əldə etmək üçün işçinin əlavə nəzəri təlim keçməsi və qiymətləndirilməsinə ehtiyac var ³ .
Orta ixtisas təhsili		
Ali təhsil		
Digər:		

Qeyri-formal təlim tələb olunan bilik, bacarıq və yanaşmanın genişləndirilməsinə şərait yarada bilər.

Qeyri-formal təlim

Dövlət təhsil standartına əsasən qeyri-formal təlim xüsusi qaydada tənzimlənmişdir.

C.2.2. TƏLİMİN İSTİQAMƏTİ

Normal ilkin təlim istiqaməti ümumi orta təhsili bitirdikdən sonra peşə təhsili almaq və razılıq əsasında elektrik təchizatı müəssisəsi və ya digər müvafiq müəssisədə təcrübə keçməkdir.

² Orta təhsil ölkə vətəndaşları üçün icbari xarakter daşdığından cədvəldə əks olunmayıb.

³ Azərbaycanda sərişlərin tanınması üçün qiymətləndirmə sistemi hazırda mövcud deyildir.

C.2.3. ƏVVƏLKİ TƏLİMİN TANINMASI

Gələcəkdə müvafiq fəaliyyətlər sahəsində ən azı 2 il təcrübəsi olanlar səriştələrin yoxlanması üçün müraciət edə və yalnız imtahanı keçdikdən sonra səriştələrin tanınması haqqında rəsmi sənəd əldə edə bilər.

Peşə istiqamətlərini dəyişmək istəyən tələbələr təhsildə oxşarlıqların qəbul edildiyi halda praktiki bacarıqların keçidinə nail ola bilər. Ümumi təhsil və ya alternativ peşə təhsilindən qazanılan ümumi səriştələr yeni bir profildə tanına bilər və bu, optimal halda ümumi təlimi tamamilə əvəz edə bilər.

Namizəd, əlavə olaraq, yüksək gərginlikli elektrik enerjisinin idarə olunmasını nümayiş etdirə bilməli, tətbiq olunan bütün avadanlıq və alətlərdən istifadəni bacarmalıdır. O, təhlükəsizlik, sağlamlığın mühafizəsi sahəsində hüquqi qaydaları bilməli və insan həyatını xilas etmək üçün ilk tibbi yardım göstərməyi bacarmalıdır.

Müvafiq fakültədə təhsil almış universitet məzunu ən azı qismən iş təcrübəsi vasitəsi ilə əldə edilmiş praktiki bacarıqları nümayiş etdirdiyi təqdirdə testdən keçə və müvafiq iş üçün səriştələrin tanınması haqqında sənəd əldə edə bilər.